

Anna Budzyńska¹
Katedra Ekonomii i Zarządzania
Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie

Procesy restrukturyzacyjne charakteryzujące rynek cukru w Unii Europejskiej

The restructuring processes of sugar market in the European Union

Synopsis. Na rynku cukru występuje zjawisko silnej konkurencji międzynarodowej. W Unii Europejskiej przemysł cukrowniczy należy do podstawowych działów przetwórstwa rolnego. Od momentu powołania Wspólnoty do końca ubiegłego stulecia jej członkowie byli głównymi producentami cukru na świecie. W ciągu pierwszej dekady XXI wieku znaczenie unijnego cukru w międzynarodowej wymianie handlowej zmalało. To wymusiło zmiany na unijnym rynku cukru. Od 2006 roku Unia Europejska prowadzi reformę systemu regulacji rynku cukru, której celem jest przygotowanie unijnego rynku cukru na całkowitą liberalizację międzynarodowej wymiany handlowej oraz poprawa konkurencyjności unijnego rynku cukru. Powyższe zmiany będą miały znaczący wpływ na opłacalność produkcji oraz zmierzają do poprawy konkurencyjności produkcji cukru w Unii Europejskiej. Z tego powodu nie jest możliwe przeprowadzenie reformy bez jednoczesnej głębokiej restrukturyzacji i modernizacji sektora cukrowniczego.

Słowa kluczowe: rynek cukru, restrukturyzacja, reforma rynku cukru, Unia Europejska

Abstract. On the sugar market exists strong international competitiveness. In the European Union sugar industry is the part of the basic branches agricultural processing industry. From the beginning of European Union until the end of the last century all members were the main world sugar producers. During the last decade the importance of the sugar market set by the European Union have decreased. This situation forced changes on sugar market. Since year 2006 the sugar reform has been introduced by European Union. The objectives of the reform is the preparation of the sugar market for liberalization of international trade and improving competitiveness of sugar market. This changes will be very important for production profitability in European Union. That is why there is impossible to implement the reform without restructuring and modernization of the sugar market.

Key words: sugar market, restructuring, sugar market reform, the European Union

Wprowadzenie

Rynek cukru odgrywał od początku bardzo ważną rolę w Unii Europejskiej. Został on objęty Wspólną Polityką Rolną (WPR) w 1968 roku i przez niemal 40 lat funkcjonował jako jej element niemal w niezminionej formie, czego celem było zagwarantowanie producentom stabilnych cen surowca i produktu dających wysoką opłacalność, a przez to zapewniających wystarczającą podaż na wewnętrznym rynku [Rozporządzenie...1967]. Do roku 2006 unijny system regulacji rynku cukru spełniał założone cele, jednakże był on krytykowany za zbyt duży interwencjonizm, który powodował zawyżanie cen cukru na rynku wewnętrznym, generowanie nadwyżek produktowych i niską konkurencyjność

¹ Mgr, email: anna.budzynska@up.lublin.pl

sektora na rynku międzynarodowym. Natomiast dotowanie eksportu cukru ze Wspólnoty przyczyniało się do obniżki światowych cen cukru, co pogarszało sytuację gospodarczą krajów rozwijających się. Konsekwencją tego było roku zobligowanie Unii Europejskiej przez Światową Organizację Handlu (WTO) w 2005 do zmiany dotychczasowych zasad regulacji i ochrony rynku cukru w ramach WPR [Report...2005].

W odpowiedzi na zarzuty WTO w 2006 roku wprowadzono w Unii Europejskiej reformę rynku cukru, która będąc częścią unijnej polityki rolnej ma za zadanie przede wszystkim przyczynić się do zwiększania konkurencyjności rolnictwa [Nowak 2012A]. Dlatego jako cele strategiczne reformy rynku cukru założono: poprawę konkurencyjności unijnego przemysłu cukrowniczego poprzez wyeliminowanie nieopłacalnej produkcji, stabilizację rynków krajowych poszczególnych państw członkowskich oraz dostosowanie podaży cukru na Jednolitym Rynku Europejskim do wielkości konsumpcji [Rozporządzenie...2006A].

Rynek cukru w Unii Europejskiej funkcjonował przez 5 sezonów w ramach nowych warunków wynikających z założeń reformy. Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie przemian wywołanych przez nowe ustalenia oraz ocena realizacji założonych celów reformy.

Material i metody

Produkcja cukru ma charakter sezonowy i odbywa się najczęściej na przełomie roku kalendarzowego, dlatego dane na temat rynku cukru przedstawia się w literaturze w okresie od 1 października jednego roku do 30 września następnego. Horyzont czasowy prowadzonych badań dotyczy okresu dekady i zawiera się w przedziale czasowy pomiędzy sezonami 2000/01 – 2010/11.

Badania zostały przeprowadzone na podstawie danych zgromadzonych przez Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – PIB oraz Europejskie Stowarzyszenie Producentów Cukru (CEFS) mające siedzibę w Brukseli.

Reforma rynku cukru

Do realizacji celów reformy wykorzystano następujące instrumenty: ceny urzędowe, limity produkcyjne oraz fundusz restrukturyzacyjny.

Zastosowanie instrumentu cen urzędowych polega na ustaleniu administracyjnie wysokości ceny surowców i produktów oraz ich stopniową obniżkę w trakcie obowiązywania reformy (tabela 1).

Tabela 1. Ceny urzędowe w Unii Europejskiej w latach 2006-2010 [w Euro za tonę]

Table 1. Official prices in the European Union in 2006-2010 [in Euros/t]

	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10
Cena referencyjna cukru białego	631,9	631,9	541,5	404,4
Cena referencyjna cukru surowego	496,8	496,8	448,8	335,2
Minimalna cena buraków kwotowych	32,86	29,78	27,83	26,29

Źródło: [Rozporządzenie...2006A].

W ostatnim sezonie przed wprowadzeniem reformy, tj. w 2005/06 cena interwencyjna wynosiła 631,9 euro za tonę cukru białego. Reforma zmieniła cenę interwencyjną na cenę referencyjną, która w ciągu czterech sezonów została obniżona o 36% w przypadku cukru białego i o 33% dla cukru surowego. W tym samym okresie minimalną cenę buraków cukrowych zmniejszono o 20%. Ceny z sezonu 2009/10 obowiązywały do końca trwania reformy, tj. przez kolejne pięć sezonów do 2015 roku.

Reforma przewidywała zachowanie dotychczasowych kwot produkcyjnych (A i B), z tym że obecnie utworzono jedną kwotę, która określała limit produkcyjny dla poszczególnych państw Unii Europejskiej. Pozwoliło to na zabezpieczenie interesów głównych producentów cukru, którzy przed reformą posiadali znaczny udział kwoty B w stosunku do kwoty A, kosztem państw, dla których udział ten był mały. Dzięki temu główni unijni producenci cukru, Francja i Niemcy zwiększyli posiadany limit produkcyjny kosztem na przykład Polski, dla której ogólna kwota produkcyjna została zmniejszona. Przed rozpoczęciem reformy łączny limit produkcyjny (kwoty A i B) wynosił 17,4 mln ton dla wszystkich państw członkowskich. W ramach nowych zasad niekonkurencyjni producenci cukru mieli sukcesywnie rezygnować z posiadanych kwot, tak by w ciągu pierwszych 4 sezonów roczna produkcja cukru w Unii Europejskiej została zmniejszona o ponad 30% i pozostała jedynie w cukrowniach posiadających przewagę konkurencyjną, dającą możliwość konkurowania z cukrem trzcinowym. Dla producentów, którzy uważali się za konkurencyjnych w ramach nowych warunków rynkowych wprowadzono możliwość ubiegania się o zakup dodatkowej kwoty cukru, która wynosiłaby maksymalnie 1,5 mln ton, od której pobierana była jednorazowa opłata w wysokości 730 Euro za tonę. Komisja Europejska w celu uniknięcia zachwiania równowagi rynku wywołanych restrukturyzacją na rynku cukru ustaliła wspólny współczynnik redukcji dotychczasowych kwot produkcyjnych oddzielnie dla każdego państwa członkowskiego. Przenoszenie kwot produkcyjnych między przedsiębiorstwami możliwe było tylko i wyłącznie na terytorium danego państwa członkowskiego, z uwzględnieniem interesów danych przedsiębiorstw oraz plantatorów buraków cukrowych [Rozporządzenie...2006A].

Przewidziana została tymczasowa pomoc dla plantatorów buraków cukrowych w krajach, w których redukcja kwot cukrowych wyniosła ponad połowę. W tym celu ustanowiono specjalny fundusz restrukturyzacyjny, który wyposażono w środki na pomoc dla przedsiębiorców zaprzestających produkcji i zrzekających się posiadanych limitów produkcyjnych, jak również dla ich kooperantów w celu zrekompensowania strat wynikających z zamykania fabryk. Środki na pomoc restrukturyzacyjną były finansowane przez tych producentów cukru, którzy ostatecznie na procesie restrukturyzacji skorzystali. W przypadku zrzeczenia się przydzielonej kwoty produkcyjnej oraz całkowitego demontażu urządzeń produkcyjnych przewidziana została kwota pomocy na poziomie 730 Euro za każdą tonę kwoty w dwóch pierwszych sezonach, natomiast w kolejnych sezonach kwoty pomocy były zmniejszane o 15% rocznie. W ramach powyższych środków rekompensujących co najmniej 10% przewidzianych zostało dla plantatorów surowców, z których dana fabryka produkowała cukier oraz podmiotów, które na rzecz tych plantatorów wykonywały prace z użyciem swoich maszyn rolniczych. Fundusz funkcjonował przez pierwsze cztery sezony obowiązywania reformy [Rozporządzenie...2006B].

Przemiany na unijnym rynku cukru

Unia Europejska niemalże od początku swojego istnienia była jednym z głównych podmiotów na światowym rynku cukru. Pomimo, że od początku ubiegłego stulecia cukier produkowany był niemalże w każdym kraju na świecie, to tylko kilku uczestników odgrywało znaczącą rolę i wpływało istotnie na przemiany i wskaźniki dotyczące światowego rynku cukru. Przed wprowadzeniem reformy na unijnym rynku cukru Unia Europejska była trzecim producentem cukru na globalnym rynku, z powodu uwarunkowań naturalnych produkując głównie cukier z buraków cukrowych. Większa produkcja cukru odbywała się tylko w Brazylii i Indiach, które specjalizują się w produkcji cukru trzcinowego. Tym samym Jednolity Rynek Europejski był największym producentem i eksporterem cukru buraczanego na świecie [World...2011].

Struktura unijnego rynku cukru przed wdrożeniem zasad reformy charakteryzowała się przewagą produkcji cukru buraczanego nad trzcinowym oraz tym, że w większości krajów członkowskich znajdowali się producenci cukru. Tylko sektor cukrowniczy w Hiszpanii, Portugalii i zamorskich koloniach Francji wykorzystywał jako surowiec trzciny do produkcji cukru, zaś w Estonii, Luxemburgu, na Malcie i Cyprze nie produkowano cukru. Najważniejszymi podmiotami na unijnym rynku cukru były Francja, Niemcy i Polska, których produkcja wynosiła ponad połowę wspólnotowej podaży. Duże znaczenie odgrywali także uczestnicy brytyjskiego, hiszpańskiego, belgijskiego i holenderskiego rynku cukru, którzy dostarczali na unijny rynek kolejne 25% wspólnotowej produkcji cukru. Na pozostały wolumen podaży cukru na unijnym rynku składało się 18 krajowych sektorów cukrowniczych [Sugar...2007].

Na unijnym rynku cukru przed wprowadzeniem reformy występowało duże wsparcie finansowe unijnej produkcji i sprzedaży cukru, z którego w największej mierze korzystały duże koncerny cukrownicze, które zwiększając koncentrację kapitałową stawały się coraz bardziej wpływowymi graczami na światowym rynku cukru. Konkurowanie z nimi stawało się niemożliwe zarówno dla mniej konkurencyjnych podmiotów ze Wspólnoty, jak i z krajów spoza Unii Europejskiej. Unijni producenci korzystali z coraz większego wsparcia, zamiast poprawiać swoją pozycję konkurencyjną, natomiast podmioty z krajów rozwijających się powiększały straty. Współczesne konkurowanie na rynku odbywa się poprzez budowanie przewagi konkurencyjnej, która stanowi główne źródło poprawy wyników danego podmiotu na tle konkurentów. Wyrazem osiągniętej przewagi jest pozycja konkurencyjna przedsiębiorstwa, która uzależniona jest od czynników zewnętrznych i wewnętrznych [Domańska 2011]. Dlatego na rynku cukru w Unii Europejskiej konieczne były zmiany strukturalne, odnoszące się do sfery produkcji oraz wykorzystania czynników wytwórczych w gospodarce [Nowak 2012B].

W celu przeprowadzenia skutecznej restrukturyzacji na rynku cukru w Unii Europejskiej należało przywrócić równowagę rynkową. Stosowane narzędzia interwencjonizmu państwowego powodowały przyrost nadwyżek cukru i eksportowanie ich poza Wspólnotę z dopłatami. Nierównowaga rynkowa wraz z mechanizmem dopłat eksportowych była niekorzystna dla budżetu Unii Europejskiej oraz przyczyniała się także do tego, że producentom unijnym nie zależało na poprawie konkurencyjności, ponieważ korzystanie z instrumentów wspierających zapewniało im wysokie zyski. Narzędzia interwencjonizmu państwowego stosowane są przez większość dużych producentów cukru, także trzcinowego, dlatego w ramach rund negocjacyjnych Światowej Organizacji Handlu (WTO) ustalono konieczność ich ograniczania.

Rozpoczęcie procesów restrukturyzacyjnych rozumianych jako systemowa przebudowa, modernizacja, unowocześnienie lub uwspółcześnienie struktury organizacyjnej i zasad funkcjonowania przedsiębiorstwa oraz innych obiektów badań ekonomicznych, było nieuniknione i wśród wielu uczestników rynku cukru w Unii Europejskiej zostało zainicjowane jeszcze przed wprowadzeniem wymagań reformy rynku cukru [Zarządzanie...2003].

Tabela 2. Podaż i popyt cukru białego w Unii Europejskiej w sezonach 2000/01-2010/11 [w mln ton]

Table 2. White sugar supply and demand in the European Union in 2000/01-2010/11 [in million t]

	2000/ 01	2001/ 02	2002/ 03	2003/ 04	2004/ 05	2005/ 06	2006/ 07	2007/ 08	2008/ 09	2009/ 10	2010/ 11
Produkcja	18,07	16,06	21,83	19,70	21,53	22,14	16,94	17,37	15,16	17,25	15,67
Spożycie	14,31	14,50	17,92	18,17	17,73	17,75	18,37	18,84	18,68	18,52	17,8
Bilans	3,76	1,56	3,91	1,53	3,80	4,39	-1,43	-1,47	-3,52	-1,27	-2,13

Źródło: [Rynek...2002 i nast.], obliczenia własne.

Dane z tabeli 2 prezentują skuteczność reformy we wprowadzaniu równowagi na rynku cukru w Unii Europejskiej. Przed reformą rynku cukru w prawie każdym sezonie nadprodukcja wynosiła ponad 20% więcej niż popyt, natomiast wraz z wprowadzeniem zasad reformy zaczęły występować niedobory ze strony produkcji unijnej, co było zgodne z ustaleniami w ramach WTO, ponieważ podaż wewnętrzną wspierał import z krajów rozwijających się, z którymi producenci ze Wspólnoty musieli rozpocząć konkurowanie zarówno na rynku wewnętrznym, jak i zewnętrznym. W ramach licznych porozumień międzynarodowych Unia Europejska przyznaje limity importowe dla wielu krajów, na mocy których przywóz cukru na teren unijny odbywa się na preferencyjnych warunkach. W ramach jednego z takich porozumień kraje najsłabiej rozwinięte (LDC i AKP) mają prawo do importu 3,5 mln ton cukru rocznie. Pomimo, iż import z tych krajów z rok na rok wzrasta, to osiąga on około 50% przyznaných limitów [Chmielewski 2012].

W ten sposób Unia Europejska z jednego z głównych eksporterów cukru na globalny rynek, stała się importerem cukru, co spowodowane jest niższą konkurencyjnością cukru buraczanego nad trzcinowym, którego produkcja z przyczyn naturalnych w większości państw UE jest niemożliwa [Staszczak 2011].

Restrukturyzacja przemysłu cukrowniczego w Unii Europejskiej

Procesy globalizacyjne w agrobiznesie związane są z coraz większym przepływem kapitału oraz produkcji surowców rolnych do miejsc, gdzie warunki naturalne są korzystniejsze a siła robocza tańsza [Kowalczyk 2012]. Z tego wynika sposób przeprowadzenia restrukturyzacji unijnego przemysłu cukrowniczego, który na początku budowy swojej pozycji konkurencyjnej zmuszony został do zamknięcia nieefektywnych zakładów, choć zdarzały się również decyzje polityczne powodujące zamykanie zakładów nowoczesnych i efektywnych, dotyczące na przykład w Polsce cukrowni Gosławice czy Lublin (tabela 3).

Tabela 3. Zatrudnienie i liczba czynnych cukrowni w Unii Europejskiej w sezonach 2000/01-2010/11

Table 3. Employment and number of sugar factories in the European Union in 2000/01-2010/11

	2000/ 01	2001/ 02	2002/ 03	2003/ 04	2004/ 05	2005/ 06	2006/ 07	2007/ 08	2008/ 09	2009/ 10	2010/ 11
Liczba cukrowni	138	135	134	121	189	179	151	137	110	101	100
Liczba zatrudnionych na stałe	23.231	22.902	22.618	23.425	33.929	30.748	26.911	26.211	22.903	20.966	20.409
Liczba pracowników w sezonowych	15.274	13.026	12.900	10.983	18.697	19.076	13.776	10.648	8.437	8.046	7.249

Źródło: [CEFS 2011], obliczenia własne.

Analiza danych z tabeli 3 pozwala wysnuć wniosek, że próba dostosowywania ilości zakładów do popytu rynkowego rozpoczęła się jeszcze przed wprowadzeniem reformy. Do momentu rozszerzenia Wspólnoty w 2004 roku zamknięto 22 cukrownie, co stanowiło prawie 20% istniejącego w Unii Europejskiej potencjału produkcyjnego. Wraz z rozszerzeniem Unii Europejskiej o nowych członków liczba cukrowni działających na unijnym rynku zwiększyła się o prawie 60%. Początkowo liczba cukrowni z nowych krajów członkowskich stanowiła 40% wszystkich zakładów produkujących cukier na terenie Unii Europejskiej. Struktura ta pozostała niemal niezmienną do rozpoczęcia reformy, ponieważ proces restrukturyzacji i zamykania fabryk był przeprowadzany zarówno wśród nowych, jak i dotychczasowych członków Wspólnoty. W ciągu 6 sezonów przed rozpoczęciem reformy zaprzestano produkcji w 32 cukrowniach z 25 państw członkowskich. Zamykanie cukrowni w ramach reformy rynku cukru wiązało się z otrzymywaniem finansowych rekompensat z funduszu restrukturyzacyjnego. W celu otrzymania środków finansowych konieczne było nie tylko zaprzestanie produkcji w danym zakładzie, jak to czyniono przed reformą, ale także rezygnacja z posiadanych przez likwidowany zakład limitów produkcyjnych. Najwięcej cukrowni zostało zamkniętych w pierwszym i trzecim roku reformy z uwagi na najwyższe rekompensaty wypłacane z funduszu restrukturyzacyjnego. W sumie w przeciągu pierwszej dekady XXI wieku zaprzestano produkcji w 111 cukrowniach, co spowodowało zmniejszenie czynnych zakładów o więcej niż połowę. W tym czasie zrezygnowano z 5,2 mln ton kwoty cukrowej. Na podkreślenie zasługuje fakt, że w połowie okresu obowiązywania reformy rynku cukru ilość cukrowni z państw członkowskich przyjętych w roku 2004 stanowiła 28% wszystkich cukrowni działających na terenie Unii Europejskiej.

Wraz z zamykaniem cukrowni pracę tracili zatrudnieni pracownicy zarówno na etatach stałych, jak i sezonowi pracujący wyłącznie w czasie kampanii. Pomimo, że ograniczanie zatrudnienia odbywało się sukcesywnie, to największą redukcję wśród pracowników na stałe zatrudnionych w cukrowniach odnotowano w pierwszym i trzecim sezonie reformy, co pokrywało się z zamykaniem zakładów produkcyjnych. Łącznie przemysł cukrowniczy zredukował liczbę etatów o ponad 13 tysięcy. Dodać do tej liczby należy plantatorów oraz firmy świadczące usługi dla zamykanych cukrowni.

Zaprzestanie zatrudniania pracowników sezonowych związane jest z unowocześnianiem procesu produkcyjnego, którego modernizacja została

zapoczątkowana na początku obecnego stulecia i kontynuowana w dalszych latach, jeszcze przed wprowadzeniem reformy. Jednak najwięcej przemian przypada na pierwsze 3 sezony reformy, kiedy pracę straciło ponad 10 tysięcy pracowników sezonowych. Związane było to przede wszystkim z wydłużeniem procesu produkcyjnego (tabela 4) oraz wzrostem wydajności zakładów, w których cukier wciąż miał być produkowany (tabela 5).

Tabela 4. Średnia długość kampanii w Unii Europejskiej* w sezonach 2000/01-2010/11 [w dniach]

Table 4. Average length of the campaign in the European Union in 2000/01-2010/11 [in days]

Kampania	2000/ 01	2001/ 02	2002/ 03	2003/ 04	2004/ 05	2005/ 06	2006/ 07	2007/ 08	2008/ 09	2009/ 10	2010/ 11
Liczba dni	87,5	83,3	95,7	85,4	92,5	95,0	89,3	95,0	100,6	120,4	110,6

* dane dotyczą państw wchodzących w dany sezon w skład Unii Europejskiej (tj. sezony 2000/01-2003/04 – UE15, sezony 2004/05-2006/07 – UE25, od sezonu 2007/08 – UE27).

Źródło: [CEFS 2011].

Analizując dane z tabeli 4 można zaobserwować tendencję do wydłużania długości kampanii. W badanym okresie występowały wahania w średnim czasie przeznaczonym na produkcję cukru, ponieważ ani zarządzający cukrownią ani dostawcy surowca nie są w stanie w pełni oszacować długości kampanii, która często zależy od warunków pogodowych. Generalnie zbiory buraków cukrowych przypadają na okres jesieni. Jednakże dzięki stosowaniu najnowszych urządzeń oraz wprowadzeniu kampanii sokowych produkcja cukru zostaje wydłużona, co znacznie zmniejsza koszty funkcjonowania cukrowni. Unijni producenci cukru, którzy postanowili kontynuować działalność po zakończeniu zasad reformy zmuszeni byli szukać źródeł poprawy opłacalności produkcji. Wydłużanie czasu kampanii, które w badanym okresie wynosiło nawet do 38 dni, jest jednym ze sposobów na poprawę rentowności.

Tabela 5. Liczba cukrowni w Unii Europejskiej* według mocy przerobowej w sezonach 2000/01-2010/11 [według mocy przerobowej w tys. ton dziennie]

Table 5. Number of factories daily capacity in the European Union in 2000/01-2010/11 [according to beet slicing daily capacity in thousand t]

Moc przerobowa	2000/ 01	2001/ 02	2002/ 03	2003/ 04	2004/ 05	2005/ 06	2006/ 07	2007/ 08	2008/ 09	2009/ 10	2010/ 11
< 5	11	12	11	8	67	52	39	34	25	17	15
5-8	31	27	23	21	31	41	39	31	25	26	26
8-12	53	49	48	44	46	38	32	31	23	24	21
12-15	22	26	29	25	25	28	22	18	19	20	17
> 15	21	21	23	23	20	20	19	23	18	14	21

* dane dotyczą państw wchodzących w dany sezon w skład Unii Europejskiej (tj. sezony 2000/01-2003/04 – UE15, sezony 2004/05-2006/07 – UE25, od sezonu 2007/08 – UE27).

Źródło: [CEFS 2011].

Wskaźnikiem wyrażającym wydajność cukrowni jest dzienna moc przerobowa mierzona ilością przerobionego surowca. Przed wprowadzeniem reformy cechą charakterystyczną unijnego potencjału produkcyjnego była wydajność na średnim poziomie. Niewiele ponad 10% cukrowni należało do najbardziej wydajnych, podczas gdy

cukrowni o najmniejszej przepustowości było także niewiele, zaledwie 7%. Sytuacja zmieniła się diametralnie wraz z przyjęciem krajów Europy Środkowowschodniej do Unii Europejskiej. Tamtejsi producenci cukru odznaczyli się niską wydajnością i na rynku unijnym pojawiły się cukrownie o najmniejszej mocy przerobowej. Z analizy danych z tabeli 5 wynika, że najczęściej cukrowni zostało zamkniętych z najmniejszymi zdolnościami produkcyjnymi. Te cukrownie poddano również największym procesom restrukturyzacyjnym, co o ponad 20% zwiększyło średni dobowy przerób buraków. Po 5 sezonach reformy widać znacząco poprawę w strukturze cukrowni pod względem wydajności. Najmniej pozostało cukrowni o mocy przerobowej do 5 tysięcy ton surowca dziennie. Natomiast nastąpił znaczny przyrost (o 50%) w ostatnim badanym sezonie, tj. 2010/11 zakładów o największej wydajności.

Przekształcenia własnościowe cukrownictwa wspólnotowego

Przed wprowadzeniem reformy w Unii Europejskiej występowało geograficzne rozproszenie produkcji cukru. Pomimo tego występował wysoki stopień koncentracji kapitału i struktury własnościowej. Istniały jednak na rynku przedsiębiorstwa, które nie były powiązane kapitałowo z innymi. Reforma rynku cukru przyczyniła się do diametralnej zmiany w tym zakresie (tabela 6).

Tabela 6. Główne koncerny cukrownicze w Unii Europejskiej w sezonie 2005/06 i 2010/11

Table 6. Main sugar companies in the European Union in the year 2005/06 and 2010/11

Nazwa koncernu	Ilość cukrowni w 2005/06 roku [w szt.]	Udział w limitach produkcyjnych (A+B) w 2005/06 roku [w %]	Ilość cukrowni w 2010/11 roku [w szt.]	Udział w limitach produkcyjnych w 2010/11 roku [w %]
Südzucker	44	23%	29	26%
Nordzucker	16	9%	13	19%
British sugar	11	8%	10	11%
Tereos	8	7%	10	11%
Danisco	11	7%	4	7%
Pfeifer & Langen	12	5%	12	8%
Cristal Union	9	5%	10	6%
Azucarera Ebro	8	4%	4	6%
Krajowa Spółka Cukrowa	24	4%	7	5%
Italia Zuccheri	5	3%	1	1%
Pozostałe	41	26%	0	0
Razem UE	189	100%	100	100%

Źródło: opracowanie własne na podstawie stron internetowych koncernów cukrowniczych.

W ostatnim sezonie przed wprowadzeniem reformy do około 40 właścicieli należało prawie 200 zakładów produkcyjnych, jednakże 75% limitu produkcyjnego było kontrolowane przez 10 największych unijnych koncernów cukrowniczych. Największym właścicielem był niemiecki koncern Südzucker, który posiadał zakłady produkcyjne w Niemczech, Austrii, Belgii, Czechach, Francji, Polsce i Słowacji. Drugim pod względem wielkości posiadanych limitów produkcyjnych był Nordzucker mający siedzibę także w Niemczech. Jego zakłady rozlokowane były w Niemczech, Czechach, Polsce oraz Słowacji. Niewiele mniejszy limit od spółki Nordzucker miał brytyjski British Sugar, który posiadał zakłady w Wielkiej Brytanii i Polsce. Porównywalny pod względem posiadanych limitów był francuski Tereos działający wyłącznie na krajowym rynku oraz duński Danisco, którego liczniejsze cukrownie rozlokowane były w Danii, Finlandii, Niemczech, Szwecji i na Litwie. Niemiecki koncern Pfeifer & Langen rozszerzył swą działalność na Polskę, natomiast Cristal Union działał wyłącznie we Francji. Pozostałe koncerny: hiszpański Azucarera Ebro, Krajowa Spółka Cukrowa i włoski Italia Zuccheri to koncerny działające wyłącznie na krajowych rynkach.

Po zakończeniu pierwszego etapu reformy pozostali na rynku tylko najpotężniejsi producenci. Na podstawie analizy danych z tabeli 6 można postawić tezę, że na rynku cukru w Unii Europejskiej występuje bardzo duża koncentracja kapitału. Na rynku pozostały jedynie podmioty znajdujące się w strukturach największych koncernów. 10 właścicieli zarządza całą produkcją cukru we Wspólnocie. W okresie 4 sezonów z rynku wycofali się wszyscy niepowiązani kapitałowo uczestnicy. Każdy z koncernów, za wyjątkiem Italia Zuccheri, zwiększył posiadane limity produkcyjne, pomimo że zmniejszona została ilość cukrowni wchodzących w skład poszczególnych koncernów. Jedynie w przypadku koncernu Pfeifer & Langen liczba zakładów produkcyjnych nie została zredukowana, choć struktura posiadanych zakładów została zmieniona, na przykład zakupiono Cukrownię Glinojec w Polsce. Z analizy danych dotyczących struktury właścicielskiej i kapitałowej oraz wolumenu produkowanego cukru można wnioskować, że największy producent cukru to podmioty mające siedzibę w państwach od dawna wchodzących w skład Unii Europejskiej. Dzięki reformie zyskały one na znaczeniu poprzez zwiększenie udziału w rynku wspólnotowym. Natomiast w przypadku dużych producentów cukru z krajów będących krótko w strukturach wspólnotowych występuje marginalizowanie ich znaczenia na rynku.

Podsumowanie

Przemiany na rynku cukru w Unii Europejskiej wymuszone zostały sytuacją na globalnym rynku oraz międzynarodowymi ustaleniami w ramach Światowej Organizacji Handlu (WTO). Wprowadzona reforma rynku cukru ma przygotować podmioty, które dotychczas w znacznej mierze korzystały ze wsparcia instrumentów interwencjonizmu państwowego, do prowadzenia działalności gospodarczej bardziej opierając się na zasadach rynkowych i budowaniu przewag konkurencyjnych na posiadanym potencjale. Zmiany jakie na rynku cukru w Unii Europejskiej spowodowały regulacje wprowadzone w ramach reformy rynku cukru są następujące:

1. Zmniejszenie produkcji cukru na terenie Unii Europejskiej.
2. Unia Europejska z głównego eksportera cukru na światowy rynek stała się importerem.

3. Wzrost konkurencyjności i racjonalności działania unijnego sektora cukrowniczego.
4. Zmniejszenie ilości cukrowni na terenie państw Unii Europejskiej.
5. Koncentracja kapitału i struktury właścicielskiej wśród producentów cukru pochodzących z Unii Europejskiej.

Spis literatury

- Chmielewski Ł. [2012]: Rynek cukru, Fundacja Programów Pomocy dla Rolnictwa (FAPA), Zespół Monitoringu Zagranicznych Rynków Rolnych (FAMMU), Warszawa, s. 14-15.
- Domańska K. [2011]: Czynniki kształtujące przewagę konkurencyjną grup strategicznych przedsiębiorstw mleczarskich na Lubelszczyźnie, *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, nr 166, s. 152.
- Kowalczyk S. [2012]: Konsekwencje globalizacji dla rolnictwa europejskiego, *Zeszyty Naukowe SGGW, Problemy Rolnictwa Światowego*, Tom 12, Zeszyt 1, s. 120.
- Nowak A. [2012A]: Przemiany strukturalne w rolnictwie polskim w kontekście założeń WPR, [w:] *Polityka spójności UE. Doświadczenia, wnioski, rekomendacje na lata 2014-2020*, B. Józwik, M. Sagan, T. Stępniewski, (red.), KUL, Lublin, s. 197.
- Nowak A. [2012B]: Przekształcenia strukturalne w rolnictwie Polski i krajach UE, *Zeszyty Naukowe SGGW, Ekonomia i Organizacja Gospodarki Żywnościowej*, nr 98, s. 23.
- Report of the Appellate Body, European Communities – Export Subsidies on Sugar, AB-2005-2, WTO, WT/DS265/AB/R, s. 10-14.
- Rozporządzenie Rady nr 1009 z dnia 18 grudnia 1967r. w sprawie wspólnej organizacji rynku cukru [1967], Dz. U. WE 1967, L 308/1.
- Rozporządzenie Rady nr 318 z dnia 20 lutego 2006r. w sprawie wspólnej organizacji rynków w sektorze cukru [2006A], Dz. U. WE 2006, L 58/1.
- Rozporządzenie Rady nr 320 z dnia 20 lutego 2006r. ustanawiającego tymczasowy system restrukturyzacji przemysłu cukrowniczego we Wspólnocie i zmieniające rozporządzenie (WE) nr 1290/2005 w sprawie finansowania wspólnej polityki rolnej [2006B], Dz. U. WE 2006, L 58/42.
- Rynek cukru. Stan i perspektywy 22-39* [2002 i nast.], IERiGŻ-PIB, ARR, MRiRW, Warszawa.
- Staszczak D. [2011]: Wpływ zmian kursów walutowych na handel międzynarodowy w warunkach globalnej recesji, *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, nr 168, s. 210.
- Sugar Policy Reform in the European Union and in World Sugar Markets, OECD, Paryż, s. 61.
- World Sugar Statistics [2011]: F. O. Lichts, Informa UK Limited, London, s. 12-13.
- Zarządzanie restrukturyzacją procesów gospodarczych. Aspekt teoretyczno–praktyczny [2003]: R. Borowiecki, (red.), Difin, Warszawa, s. 77.
- www.azucarera.es/index.php [Data odczytu: luty 2013]
- www.britishsugar.co.uk/ [Data odczytu: luty 2013]
- www.cristal-union.fr/en/ [Data odczytu: luty 2013]
- www.danisco.com/food-beverages/ [Data odczytu: luty 2013]
- www.italiazuccheri.it [Data odczytu: luty 2013]
- www.koelner-zucker.de/ [Data odczytu: luty 2013]
- www.nordzucker.com/ [Data odczytu: luty 2013]
- www.polski-cukier.pl/ [Data odczytu: luty 2013]
- www.suedzucker.de/en/Homepage/ [Data odczytu: luty 2013]
- www.tereos.com/en-gb/home.html [Data odczytu: luty 2013]